

Annette Scheunpflug: „Maailmaharidus ei paku ainult teadmisi ja oskusi, millega globaliseerunud maailmas hakkama saada, vaid kutsub üles ka maailma õiglasemaks ja jätkusuutlikumaks muutma.”

Maailmahariduse kvaliteet

A n n e t t e S c h e u n p f l u g

Friedrich Alexanderi Ülikooli pedagoogika õppetooli professor

Maailma jätkusuutliku arengu üks tagatise on kvaliteetne maailmaharidus. Ent missugune maailmaharidus on kvaliteetne?

Maailmahariduse (*global education, development education*) kvaliteeti hinnates peame eelkõige selgitama, mida on vaja osata ja teada, et tulla paremini toime üleilmastunud maailmas.

Mis on globaliseerumine?

Kompleksi, mida me nimetame globaliseerunud ehk üleilmastunud maailmaks, ei ole lihtne kirjeldada. Näiteks majanduse kontekstis on üleilmastumisel üks, kultuuris teine tähendus. Teiseks oleneb mõndagi ka sellest, kas tegemist on normatiivse, hinnangut andva või lihtsalt kirjeldava läheneemisega. Aga kui lähtuda paljudest debattidest, kus seda mõistet on kasutatud, on võimalik tuua esile globaliseerunud maailma neli iseloomulikku dimensiooni.

Faktidimensioon

On fakt, et ühiskond on globaliseeru-

nud (Luhmann 1975 1995; Stichweh 1995). Tekkinud on terve kompleks üleilmastunud maailmale iseloomulikke probleeme: majanduslõhe vaese Lõuna ja rikka Põhja vahel; elutingimuste suur erinevus eri rahvaste vahel ja üksikute rahvaste sees – ebavõrdsus sotsiaalsete gruppide vahel; loodusressursside üha ulatuslikum kulutamine, eriti arenenud riikides; kasvav migratsioon; turvalisuse vähenemine maailma paljudes piirkondades; kodu- ja muud sõjad. Nendele probleemidele keskendub ÜRO arenguprogramm, mille raames püütakse aidata 174 maad – nende vaesuse vähendamisel, inimeste tervise kaitsel, looduskeskkonna hoidmisel. Taotletakse ka ebavõrdsuse vähenemist riikide sees ja riikide vahel, turvalisuse ja jätkusuutlikkuse kasvu, toetatakse võitlust AIDS-iga (UNDP 1999, s 2f).

Ajadimensioon

Globaliseerunud maailma saab iseloomustada ajadimensiooni kaudu. Näiteks räägitakse aja kokkutõmbumisest (*shrinking of time*). Kõige jaoks on vähem aega (UNDP 1999). Majandus- ja sotsiaalprotsessid toimuvad varasemast tunduvalt kiiremini, mis on globaalsete muutuste suhtes nii põhjus kui ka tagajärg. Kommunikatsioon kiireneb ja ähvardab inimkonna traditsioonilist elurütmi. Maailma mõnes osas on suured sotsiaalsed muutused toimunud juba ühe põlvkonna jooksul, tekitades konflikte traditsioonilise ja moodsa vahel.

Ruumidimensioon

Globaliseerunud maailmas kaotavad asjad ruumis oma ankrud. Tänu uuele meediale ja Internetile saavad inimesed osaleda ka seal, kus nad füüsiliselt kohal ei ole. Kohvikasvatavad saavad olla

vahetus kontaktis maailma teises otsas asuvate õiglase kaubanduse (*Fair Trade*) kauplustega, mis tahes hetkel informeerida üksteist valuutatursside muutusest. Samal ajal on kohalik ruum endiselt tähtis – näiteks perekonna planeerimiseks. Briti sotsioloog Robertson (1995; Beck 1997) räägib seetõttu „glokaalsetest kontekstidest” (*glocal contexts*). Internetis on tekkinud uusi struktuure, mis väljuvad rahvusriigi piiridest ja pole loodud hierarhiliselt (Castells 2001).

Sotsiaaldimensioon

Tuttav ja võõras ei ole enam geograafilise ja ruumilise dimensiooni küsimus, vaid osutavad maailma fragmenteerumisele kõikides riikides (Appadurei 1990). Lõhe privileegeeritud ja marginaliseeritud inimeste vahel ei kasva ainult ühiskondade vahel, vaid ka nende sees. Põhja ja Lõuna ebavõrdsus on näha nii Põhjas kui ka Lõunas.

Need globaliseerumise neli aspekti on universaalsed, kuid toimivad eri regioonides ja kultuurikontekstides erineval viisil.

Mida on vaja osata?

Maailmaharidus on vastus maailma muutumisele. Aga mida on vaja osata, et tuleksime maailma muutumisega toime ja suudaksime seda ka paremaks teha (Scheunpflug 1997; Scheunpflug ja Schröck 2002; Lang-Wojtasik 2003)? Selgub, et on vaja omandada uusi oskusi, mida varem pole eriti vaja läinud.

Faktidimensioon – teadmine ja teadmatus

Kõigepealt peame oskama teha vahet teadmisel (*knowledge*) ja teadmatusel (*non-knowledge*). Meie teadmised maailmast on enamasti ebapiisavad, sest üleilmastunud maailm on väga kompleksne ja keerukas ning esitab üha uusi väljakutseid. Ühiskonna kui terviku teadmine uutest väljakutsetest on kiiresti kasvanud, samal ajal teab üksikisik sellest teadmiste hulgast järjest väiksemat osa. Teadmine ja teadmatus kasvavad üheaegselt. Tagajärg on, et indiviid peab tegema otsuseid olukorras, kus ta paljutki ei tea ja peab olema valmis saama tulemusi, mida pole soovitud. Lühidalt: tänapäeval on vaja õppida tegelema abstraktsete probleemidega, mille kohta puudub isiklik kogemus.

Ajadimensioon – kindel ja ebakindel

Teiseks peame oskama otsustada meie kiiresti muutuvast maailmast pidevas ajanappuses olukorras. Tunneme aja survet nii isiklikus päevakavas kui ka ettevõtete ning rahvaste tegevuses. See toob kaasa palju ebakindlust. Krooniline ebakindlustunne ongi ilmselt kõige iseloomulik tunne üleilmastunud maailmas. Oskus eristada kindlat ebakindlast on üha tähtsam.

Ruumidimensioon – reaalne ja virtuaalne

Kolmandaks on vaja osata toimetada samaaegselt nii reaalses kui ka virtuaalses, nii lokaalses kui ka globaalses ruumis. Meil enamasti puudub globaalsuse kogemus ja seetõttu peame oskama lihtsalt ette kujutada suhteid inimestega, kes elavad meist kaugel ja teistsuguses kultuurikontekstis. Samuti peame oskama ette näha, mis tagajärjed võivad meie otsustega seal kaugel kaasneda.

Sotsiaalne dimensioon – tuttav ja võõras

On vaja osata näha võõras eelkõige sotsiaalset olendit, kes vajab turvatunnet ja sotsiaalset kindlustatust. Sotsiaalseid suhteid n-õ võõrastega võib olla mõnelgi raske mõista ja seda suhtlemist tuleb õppida (Wulf 2002).

Mida on vaja teada?

Faktidimensioon

Lepped ja organisatsioonid. Inimestel peaks olema üleilmastunud maailma probleemidest ülevaade, kuid nad peaksid teadma ka, kuidas püütakse prob-

leeme leevendada, et maailmas oleks rohkem sotsiaalset õiglust, jätkusuutlikku arengut, võimalusi igaühele.

Kindlasti on tänapäeval vaja teada ÜRO inimõiguste deklaratsiooni ja lapse õiguste konventsiooni, samuti Euroopa inimõiguste konventsiooni. Tuleb olla kursis ÜRO arenguprogrammi (UNDP) ja aastatuhande arengueesmärkidega (MDG). Teada võiks diskussiooni arengumaade võlgade teemal. Võiks teada, mis on GATT, WTO, TRIPS (mitmepoolne leping intellektuaalse omandi kaitseks, mis hõlmab muuhulgas ka põliselanikkonna **traditsioonilisi teadmisi**) ning teisi suuri ja mõjukaid rahvusvahelisi kokkuleppeid ja organisatsioone. Vaja on tunda turvalisuspoliitikat, eriti ennetavat tegevust; nii globaliseerumist kui ka globaalset ühiskonda (Osler ja Vincent 2002).

Info vasturääkivus. Aga see pole veel kõik. Tänapäeva komplitseeritud maailmas on vaja olla valmis selleks, et võid eksida isegi siis, kui tead palju. Olukorras raskendab tõsiasi, et väga palju on vasturääkivat informatsiooni. Greenpeace annab Bren Spari naftaplatformi kohta Põhjameres teistsugust infot kui see kompanii ise. Intellektuaalomandi õiguste kaitse leping TRIPS võib olla Kolmanda Maailma riikidele samal ajal nii kasulik kui ka kahjulik. Maailmahariduse edendajate ettevõtmised ja kampaaniad peavad noortele neid vasturääkivusi selgitama, vastasel juhul jäävad nende eesmärgid saavutamata. Maailmaharidus peab aitama otsustada teadmatuses tingimustes.

Väike maakool Ghanas.

Ghana õpetaja oma esimese klassi lastega. Mitu õpilast tal on?

Paljude maailmahariduse kampaaniate probleem on üheplaaniilisus. Komplekssete probleemide ühedimensioonilised lahendused võivad teinekord sobida mõne sihtrühma turvatunde suurendamiseks või lobitöös oma poliitilise positsiooni tõstmiseks, samas tuleb õppeprotsessile üheplaaniilisus kahjuks, sest vasturääkivusi analüüsides õpitakse just kõige rohkem. On vaja teada, et vasturääkivused on suurepärane õpisisu. Turvatunnet tuleks aga otsida omavahel sisse seatud headest suhetest, mitte üheplaaniilistest seisukohtadest.

Heal tasemel maailmahariduses vahetatakse ka teadlikult vaatepunkte. Uued ootamatud tekstid ja kohtumised loovad eeldusi mõtlemises uute struktuuride tekkeks ja julgustavad mitte nägema maailma mustvalgena.

Lokaalne ja globaalne. Maailmaharidus pakub tihti võimalusi konkreetseteks aktsioonideks. Aktiivne tegutsemine tõstab motivatsiooni ja aitab panna globaalset lokaalsesse konteksti. „Mõttele globaalselt, tegutseda lokaalselt!” on tähtis põhimõte. Aga maailmaharidus on rohkem kui pillimäng Aafrika, keetmine Hiina, leivakupsetamine beduiinide või tantsimine Boliivia moodi, kuigi see kõik annab kultuuritunnetust ja loob sotsiaalselt lähedust. Maailmaharidus paneb kõik need tegevused sotsiaalse õigluse konteksti, eri väljakutsetega globaliseerunud maailma konteksti. See tähendab,

et konkreetseid tegevusi on vaja kombineerida abstraktse mõtlemisega globaalsest ühiskonnast. Refleksioonid maailma kompleksuse üle aitavad indiviididel kogemusi üldistada, kokku võtta. Hea näide konkreetse tegevuse ja abstraktsete põhimõtete kokkuviimisest on õiglase kaubanduse kauplused, kus tekib pidevalt suurepäraseid õpisisu.

Ajadimensioon

Mida on vaja teada, et ebakindlustundega paremini toime tulla?

Alati on võimalusi osaleda. Tuleb leppida paratamatusega, et vaid üksikuid otsuseid suudame teha täiesti iseseisvalt. Kui avaneb mõni harv võimalus ise otsustada, peame olema valmis sellest kinni haarama. Selleks on vaja näidata juba varakult konstruktiivse lähenemise võimalusi, julgustades inimesi tegutsema.

Probleemi saab osadeks jagada. Vaja on teada, et probleeme saab struktureerida – ühe suure mure saab jagada mitmeks väikseks. Komplekssete probleemide struktureerimine muudab asja kõigile arusaadavamaks ja tänu sellele jõuab inimene kiiremini välja kujundada omaenda arvamuse.

Põhjus pole käitumises. On vaja teada, et maailm muutub ja et paljude inimeste ebakindlustunne on põhjustatud just ülemaailmsest globaliseerumisprotsessist, mitte inimeste enda käitumisest.

Selles küsimuses tasub tutvuda seisukohtadega, mida on avaldanud David Hicksi (2002).

Ruumiline dimensioon

Globaalne ilma lokaalseta. Enamasti on üleskutses „Mõttele globaalselt, tegutseda lokaalselt” viljakas didaktiline idee, aga mõningatel juhtudel ei ole võimalik leida globaalsetes probleemides kohalikke aspekte. Näiteks võitluses biopiraatluse vastu (nt seemnepatendid) on lõunas raske leida lokaalset tegevust. Mõnel probleemil pole kohalikus kontekstis lihtsalt vastet.

Kohalikud võrgustikud. Inimesed peaksid teadma, kuidas leida ja kasutada sobivaid kohalikke võrgustikke. Paraku pole see lihtne, sest massimeedia on andnud paljude maade, samuti võrgustike kohta ebaadekvaatset infot. Nii kujutame ette, et Aafrikas on kõikjal maaelu ja eksootilised metsloomad. Tegelikult on Aafrikas ka suuri linnasid, kusjuures mõnes neist on elanikke rohkem kui Berliinis. Peame olema ettevaatlikud, et ei satuks stereotüüpide võrku.

Virtuaalne post. Kasulik on teada, et e-posti kontaktid on lõunamaal – kui need on kättesaadavad – tihti palju usaldusväärsemad ja kindlamad kui traditsiooniline postiteenindus. Üks väljakutse ongi luua rahvusvahelisi virtuaalseid platvorme suhtlemiseks ja maailmahariduse edendamiseks.

Sotsiaalne dimensioon

Elustiilid, kultuurid, religioonid. Kvaliteetne maailmaharidus tähendab ka seda, et tuntakse erinevaid elustiile, kultuure ja religioone. Inimestele tuleb pakkuda võimalusi tutvuda elustiilide mitmekesisusega (Asbrand 2002). Lähtuda võiks sellest, et kõikide maailmajagude lapsed ja noored armastavad mängida, et kõigil neil on vanaemad ja sõbrad, nad käivad koolis, neil on mured ja rõõmud. Selline isiklikule kogemusele tuginev lähenemine aitab lastel teiste maade lapsi aktsepteerida.

Suhtlemiskeel. Tähtis on vabaneda oma keeles ja kõnes rassismist ja paternalismist (meie teame paremini, mis teile hea on). Paljud lapsed ei saa seda õppida oma kodus, mistõttu tuleb just neile anda võimalus teha seda mujal. Oma üliõpilastega olen otsinud varjatud rassismi ilminguid ajalehekeeles ja muutnud rassismi keele siis aktsepteerimise ja tunnustamise keeleks.

Subkultuurid. Inimesed peavad õppima võõrkeelt nii, et nad suudaksid suhelda selles erinevate sotsiaalsete gruppide esindajatega. Mõni aeg tagasi näidati mu õpilastele filmi, mis jutustas tüdrukust, kes võitles eluraskustega Senegalis. Õpilased vaatasid filmi, mille keelt nad ei mõistnud. Kolmkümmend 13-aastast olid sellele vaatamata lummatud. Ka filmid pakuvad suurepäraselt interkultuuralse suhtlemise kogemust ja ka kompetentsust – see aitab küsimusi esitada, muudab konfliktide suhtes tundlikumaks.

Kodanikuharidus. Maailmaharidus võiks olla sängitatud kodanikuharidusse. See võiks olla sotsiaalse treeningu, respekti harjutamise, viisakate küsimuste, varjamatu huvi, vaatenurkade paljuse, empaatia osa. Väga tähtis on õppida empaatiat ka globaalses kontekstis. Tuttav ja võõras ei ole enam geograafilised kategooriad. Mida tähendab see maailmaharidusele?

Kokkuvõte

Maailmaharidus ei paku ainult teadmisi ja oskusi, millega globaliseerunud maailmas hakkama saada, vaid kutsub üles ka maailma õiglasemaks ja jätkusuutlikumaks muutma.

Hea maailmaharidus ei ole univer-

saalne kontseptsioon, vaid küsiv hoiak, mis aitab luua õiglasemat maailma. Saksakeelne sõna *Bildung* vihjab hariduse tähtsusele indiviidi jaoks. Inglise *education* vihjab pigem valmistumisele eluks vastuolusid täis maailmas, andes mõista, et selles on siiski ka õilsust ja solidaarsust (Beck 1997). Need kaks mõnevõrra erinevat lähenemist peaksid andma kokku hea tulemuse.

Maailmahariduses ei piisa, kui inimesed on ainult kuulnud aastatuhande ülesannetest. On vaja, et nad kujuneksid aktiivseteks maailmakodanikeks, kes püüdvad globaalse õigluse poole. Peame kujundama selle eesmärgi suunas liikumiseks vajalikke oskusi. Oleks hea, kui mis tahes õppimine oleks nende oskuste kujundamise teenistuses.

Professor Anette Scheunplug on haridusfilosoofia professor Friedrich-Alexandri Ülikoolis Erlingen-Nürnbergis. Ta on Saksamaa majanduskoostöö ja arengu ministriumini (BMZ) juures asuva maailmahariduse komitee nõunik.

Kirjandus

- Appadurai, A.** (1990) Disjuncture and Difference in the Global Culture Economy. *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Toim Featherstone, M. London, 295–310.
- Asbrand, B.** (2000) Zusammen Leben und Lernen im Religionsunterricht. Frankfurt/M.
- Asbrand, B.** (2002) Globales Lernen und das Scheitern der großen Theorie. Warum wir heute neue Konzepte brauchen. *ZEP – Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik*, 25. Jg, H 3, 13–19.
- Beck, U.** (1997) *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung*. Frankfurt/M.
- Castells, M.** (2002) *Das Informationszeitalter: Wirtschaft, Gesellschaft, Kultur*. 3 Bände. Opladen.
- Giddens, A.** (1995) *Die Konsequenzen der Moderne*. Frankfurt/M.
- Lang-Wojtasik, G.** (2003) Concepts of global learning – the German debate. *Development Education Journal*, 10.1. 25–27.
- Luhmann, N.** (1975) *Die Weltgesellschaft. Soziologische Aufklärung*, Band 2. Toim Luhmann, N. Opladen, 51–71.

Luhmann, N. (1995) *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press.

North-South-Center of Council of Europe (2002) *A European Strategy Framework. For Improving and Increasing Global Education to the Year 2015*. Maastricht.

Osler, A. ja Vincent, K. (2002) *Citizenship and the Challenge of Global Education*. London.

Robertson, R. (1992) *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London.

Robertson, R. (1995) *Glocalization*. Toim Featherstone, M., Lash, M. ja Robertson, R. London: Global Modernities.

Scheunplug, A. (1996) Globalization as a Challenge to Human Learning. *Education*, Volume 54, 7–16. [in spanish: La Globalización como desafío al aprendizaje humano. *Educación*, H. 55, 1997, 76–86].

Scheunplug, A. (2003) Globalisierung und Erziehungswissenschaft. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, vihk 2, 159–172.

Scheunplug, A. ja Schröck, N. (2002) *Globales Lernen*. Stuttgart.

Stichweh, R. (1995) Zur Theorie der Weltgesellschaft. *Soziale Systeme*, H 1, 1. Jg, 29–45.

UNDP [United Nations Development Program] (1999): Bericht über die menschliche Entwicklung: Globalisierung mit menschlichem Antlitz. Herausgegeben von der Deutschen Gesellschaft für die Vereinten Nationen e.V. Bonn.

Wulf, C. (2002) Globalisierung und kulturelle Vielfalt. Das Andere und die Notwendigkeit anthropologischer Reflexion. *Globalisierung als Herausforderung der Erziehung*. Theorien, Grundlagen, Fallstudien. Toim Wulf, C., Merkel, C. Münster, 75–100.